

Handel med lokala livsmedelsprodukter

– branschaktörers syn på hur LOH påverkat lokalhandeln

Konkurrensverket, januari 2025
Foto: Scandinav

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Lagen (2021:579) om förbud mot otillbörliga handelsmetoder vid köp av jordbruks- och livsmedelsprodukter (LOH) trädde i kraft den 1 november 2021. Lagen utgör den svenska implementeringen av det så kallade UTP-direktivet¹ som syftar till att utjämna obalanser i styrkeförhållandet mellan köpare och leverantörer som handlar med jordbruks- och livsmedelsprodukter. Direktivet etablerar en minimistandard för leverantörsskydd vid köp av vissa angivna produkter.²

Konkurrensverket är den myndighet som utövar tillsyn över LOH och har fått i uppdrag av regeringen att utvärdera lagstiftningen.³ Under arbetet med LOH har frågan uppstått om hur lagen påverkar den lokala livsmedelshandeln, alltså handeln med jordbruks- och livsmedelsprodukter som sker mellan leverantörer och köpare inom ett geografiskt närområde. Exempelvis kan det röra sig om att en dagligvarubutik köper in mejeriprodukter direkt från en lokal och småskalig producent.

I flera av Konkurrensverkets kontakter med olika marknadsaktörer liksom i flera remissvar till genomförandeutredningen⁴ har det framkommit att en förväntad effekt av LOH är att dagligvaruhandlare kommer att minska sina inköp av livsmedelsprodukter från mindre, lokala leverantörer.⁵ Det motiveras bland annat utifrån en uppfattad rädsla bland dagligvaruhandlare att antingen bryta mot förbuden i LOH eller att lagen avsevärt skulle bidra till att öka den administrativa bördan. Redan i propositionen förutsåg regeringen att LOH i det kortare perspektivet kunde medföra visst merarbete och en större affärsrisk för handlare. Samtidigt framhöll regeringen att merparten av dagligvaruhandelns inköp är centrala snarare än lokala och att mindre, lokalt etablerade handlare i större utsträckning torde vara intresserade av att tillhandahålla ett lokalt sortiment eftersom detta efterfrågas och förväntas av konsumenterna.⁶

¹ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/633 av den 17 april 2019 om otillbörliga handelsmetoder mellan företag i jordbruks- och livsmedelskedjan.

² Bilaga I till fördraget om Europeiska unionens funktionssätt.

³ Se Konkurrensverket, *Utvärdering av lagen om förbud mot otillbörliga handelsmetoder*, <https://www.konkurrensverket.se/otillborliga-handelsmetoder/lagar-och-regler/utvardering-av-lagen-om-otillborliga-handelsmetoder/>, (hämtad 2024-10-08).

⁴ Ds 2019:19.

⁵ Se remissvar från exempelvis Livsmedelshandlarna (s. 2), Svensk Dagligvaruhandel (s. 2, 4–5) och Svensk Handel (s. 30) via Regeringen, *Remiss av Ds 2019:19 – Genomförande av EU:s direktiv om otillbörliga handelsmetoder mellan företag i jordbruks- och livsmedelskedjan*, <https://www.regeringen.se/remisser/2019/11/ds-201919---genomforande-av-eus-direktiv-om-otillborliga-handelsmetoder-mellan-foretag-i-jordbruks-och-livsmedelskedjan/>, (hämtad 2024-09-02).

⁶ Prop. 2020/21:134 *Förbud mot otillbörliga handelsmetoder vid köp av jordbruks- och livsmedelsprodukter*, s. 98–99.

Frågan om lokala och småskaliga producenters förutsättningar att kunna sälja sina produkter till dagligvarubutiker är viktig eftersom den kan ha inverkan på både konkurrenskraften för företagen i livsmedelskedjan och konkurrensen på den lokala marknaden. Små lokala leverantörer kan utöva visst konkurrenstryck på större aktörer i producent- och leverantörsled och bidrar också till att konsumenterna har fler produkter att välja mellan. Det kan också stimulera konkurrensen i detaljistledet mellan de stora kedjorna i kvalitetsdimensionen. Svenskproducerat var i flera år den starkaste konsumenttrenden men har under de senaste åren fallit tillbaka till förmån för lågprisalternativ och handelns egna märkesvaror.⁷

Denna analys i korthet syftar till att sammanställa och redovisa resultatet av de undersökningar om handeln med lokala livsmedelsprodukter som Konkurrensverket har genomfört inom ramen för utvärderingen av LOH.

1.2 Uppgifter har hämtats in genom tre undersökningar

Konkurrensverket har vid tre tillfällen genomfört undersökningar riktade till olika aktörer inom jordbruks- och livsmedelskedjan för att kartlägga LOH:s påverkan på den lokala livsmedelshandeln (tabell 1). Två av undersökningarna har varit inriktade mot dagligvarubutiker, i synnerhet sådana som är handlarägda. Med handlarägd avses en butik där den enskilde handlaren själv kan styra över det lokala butikssortimentet.⁸ Handlarägda butiker skiljer sig från egenägda butiker på så vis att egenägda butiker drivs av en dagligvaruaktör, exempelvis ett bolag eller en ekonomisk förening, som är ägare och således beslutar om butikens sortiment. I en tredje undersökning har synpunkter inhämtats från leverantörer som levererar lokala livsmedelsprodukter direkt till en lokal dagligvarubutik. Samtliga undersökningar har varit frivilliga att delta i.

Information om leverantörssidans syn på LOH:s inverkan på handeln med lokala livsmedelsprodukter inhämtades i en enkätundersökning som riktade sig till leverantörer i livsmedelskedjan.⁹ Enkäten distribuerades via 32 olika bransch- och producentorganisationer på jordbruks- och livsmedelsområdet och genomfördes mellan den 24 april och den 23 juni 2024.¹⁰ I enkäten ställde Konkurrensverket i huvudsak frågor om LOH och förekomsten av otillbörliga handelsmetoder. Totalt svarade 189 respondenter. Baserat på en urvalsfråga om leverantören i fråga levererar eller har levererat livsmedelsprodukter direkt till en dagligvarubutik fick Konkurrensverket in totalt 86 svar.

⁷ Se exempelvis Livsmedelsföretagen, Konjunkturbrev Q4 2023 och Livsmedelsföretagen, Konjunkturbrev Q4 2022.

⁸ Konkurrensverket har inte tagit hänsyn till att möjligheterna att styra det lokala butikssortimentet kan variera beroende på vilken dagligvaruaktör eller vilket koncept en handlare är ansluten till.

⁹ Frågorna ställdes inom ramen för Konkurrensverkets tredje undersökning av förekomsten av otillbörliga handelsmetoder i livsmedelskedjan. Dessa undersökningar har varit riktade till leverantörer i livsmedelskedjan. Begreppet leverantör ska i detta sammanhang tolkas brett och innefattar såväl livsmedelsproducerande företag som primärproducenter, se figur 1.

¹⁰ Undersökningarna omfattade således inga svar från leverantörer som valt att inte ansluta sig till någon bransch- eller producentorganisation.

Synpunkter från dagligvaruhandelns sida har inhämtats vid två tillfällen. Svar har inhämtats direkt från dagligvarubutiker, i de flesta fall handlarägda, då det är denna grupp som bidrar till den lokala livsmedelshandeln. Den första undersökningen gjordes under sommaren 2022 via telefonintervjuer med ett antal dagligvarubutiker. Undersökningen riktades mot ett 30-tal slumpvis utvalda butiker, varav 15 hade möjlighet att låta sig intervjuas. Konkurrensverket frågade om köparnas kännedom om LOH, om köparnas lokala livsmedelshandel samt om denna handel har påverkats av LOH:s ikraftträdande. Slutsatserna utifrån denna undersökning presenterades i en artikel på Konkurrensverkets webbplats i augusti 2022.¹¹

En andra större enkätundersökning riktad mot handlare genomfördes mellan den 20 augusti och den 30 september 2024. Enkäten skickades ut till cirka 1 700 handlarägda dagligvarubutiker i syfte att undersöka vilken påverkan LOH haft på handlarernas lokala livsmedelshandel. Samtliga mottagare var associerade med någon av aktörerna Ica, Axfood (inklusive Hemköp, Tempo, Matöppet och Handlarn), Matrebellerna eller fristående aktörer. Konkurrensverket fick in totalt 176 svar.

Ett antal respondenter till leverantörsenkäten respektive handlarenkäten har exkluderats baserat på relevans för frågan om handel med lokala livsmedelsprodukter. Några respondenter har också exkluderats på grund av att de är verksamma i sektorer som inte omfattas av LOH.

Tabell 1 Sammanställning av Konkurrensverkets genomförda undersökningar om handel med lokala livsmedelsprodukter, exklusive icke-relevanta svar

	Telefonundersökningen	Leverantörsenkäten	Handlarenkäten
Datum	29 juni–3 augusti 2022	24 april–23 juni 2024	20 augusti–30 september 2024
Målgrupp	Slumpmässigt utvalda dagligvarubutiker	Leverantörer anslutna till en bransch- eller producentorganisation	Handlarägda dagligvarubutiker
Antal utskick	30	Ej tillämpligt ¹²	1 717
Antal svar	15	83	173

Källa: Konkurrensverkets ärenden med dnr 485/2022, 312/2024 och 801/2024.

¹¹ Konkurrensverket, *Lokalt, globalt eller mitt emellan – LOH:s påverkan på de lokala dagligvaruinköpen*, 23 augusti 2022, <https://www.konkurrensverket.se/informationsmaterial/nyhetsarkiv/lokalt-globalt-eller-mitt-emellan--lohs-paverkan-pa-de-lokala-dagligvaruinkopen/>, (hämtad 2024-08-15).

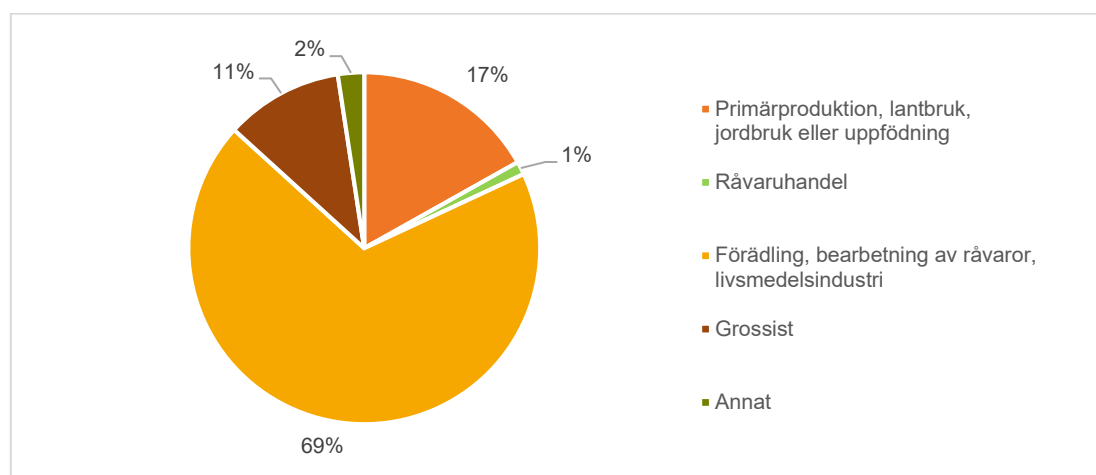
¹² Eftersom leverantörsenkäten skickades ut via bransch- och producentorganisationer har Konkurrensverket ingen information om hur många enskilda leverantörer som mottog enkäten.

2 Resultat av undersökningarna

2.1 Leverantörernas syn på den lokala livsmedelshandeln

Totalt har 83 leverantörer lämnat uppgifter om sin försäljning av lokala livsmedelsprodukter. En majoritet av respondenterna har uppgett att de antingen är verksamma som primärproducenter (69 procent) eller i förädlings- och bearbetningsledet (17 procent). Totalt 14 procent av respondenterna svarade att de är verksamma i råvaruhandelsledet grossistledet eller annat led (figur 1).

Figur 1 Led i jordbruks- och livsmedelskedjan som leverantörerna är verksamma inom, leverantörsenkäten 2024¹³

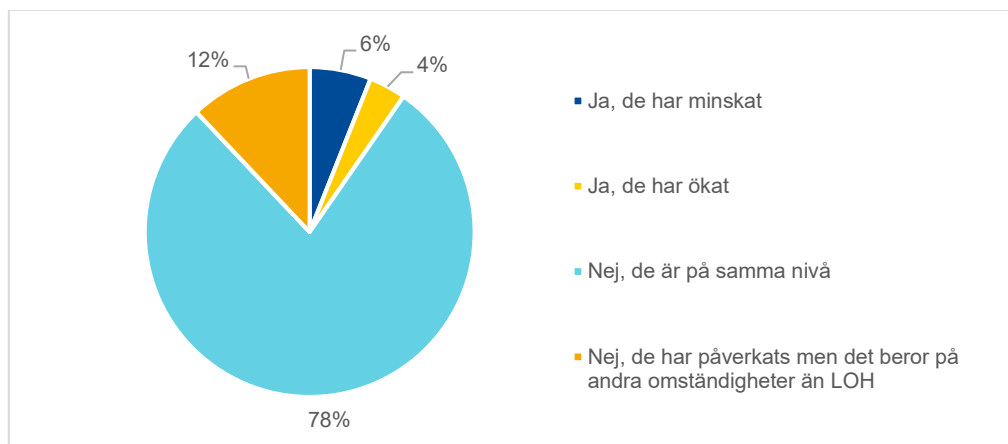

Källa: Konkurrensverkets ärende med dnr 312/2024.

Vad gäller LOH:s påverkan på den lokala livsmedelshandeln har en majoritet av respondenterna på leverantörssidan uppgett att deras handel med lokala livsmedelsprodukter legat kvar på samma nivåer som innan LOH:s ikraftträdande (figur 2). Enligt fyra procent av respondenterna har deras handel ökat medan sex procent har uppgett att den lokala livsmedelshandeln tvärtom minskat. Knappt en åttondel av respondenterna uppgav att deras lokala leveranser visserligen påverkats men att detta beror på andra omständigheter än LOH. Samtliga respondenter har även inkommit med information om vilka sektorer de är verksamma inom (se bilaga). De tre största kategorierna av lokala livsmedel som leverantörerna levererar var "Kolonial" (31 svar), "Frukt, rotfrukter, grönsaker, bär" (17 svar) och "Nöt-, fläsk-, lamm- och viltkött" (15 svar).

¹³ Frågan löd "Inom vilket led i jordbruks- och livsmedelskedjan är du verksam?".

Figur 2 Om och hur leverantörernas leveranser till lokala dagligvarubutiker har påverkats av LOH, leverantörsenkäten 2024¹⁴

Källa: Konkurrensverkets ärende med dnr 312/2024.

Not: Vid sortering av svar utifrån vilket led i jordbruks- och livsmedelskedjan respondenterna är verk-samma i uppstår marginellt avvikande svarstrender jämfört med andelarna ovan. Med hänsyn till den låga svarsfrekvensen är dessa skillnader inte statistiskt signifikanta.

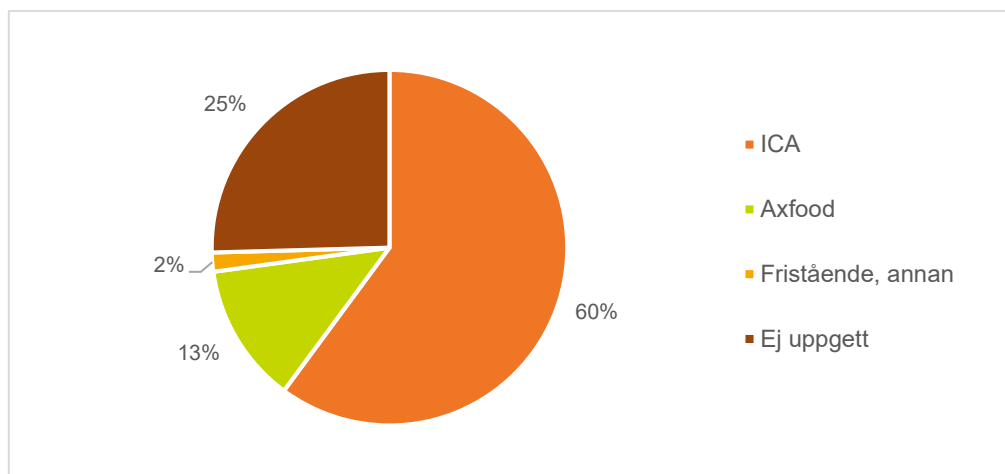
2.2 Dagligvarubutikernas syn på den lokala livsmedelshandeln

Totalt har 129 av 173 respondenter, ungefär tre fjärdedelar, svarat på frågan om vilken aktör i dagligvaruledet de är anslutna till (figur 3).¹⁵ Majoriteten har uppgett att de är anslutna till Ica medan totalt 15 procent har uppgett att de är anslutna till någon annan aktör. Kategorin "Axfood" nedan omfattar svaren "Axfood", "Dagab", "Handlarn", "Hemköp", "Matöppet" och "Tempo". Vidare svarade 110 respondenter på vilka typer av lokala livsmedel de handlar med (se bilaga). De tre största kategorierna är "Frukt, rotfrukter, grönsaker, bär" (60 svar), "Nöt-, fläsk-, lamm-, viltkött" (54 svar) och "Honung" (38 svar). "Bröd, bageri" har också varit en vanligt förekommande kategori (29 svar).

¹⁴ Frågan ställdes i två led varav det första, "Har du levererat eller levererar du jordbruks- och livsmedelsprodukter direkt till en lokal livsmedelsbutik?", utgjorde urvalskriterium, se avsnitt 1.2. Den andra frågan löd "Har dessa leveranser påverkats på grund av LOH?".

¹⁵ Med anledning av att deltagande varit frivilligt har samtliga respondenter inte besvarat samtliga frågor. Antalet svar kan därför skilja sig åt mellan de olika frågorna.

Figur 3 Andel respondenter per dagligvaruaktör, handlarenkäten 2024¹⁶

Källa: Konkurrensverkets ärende med dnr 801/2024.

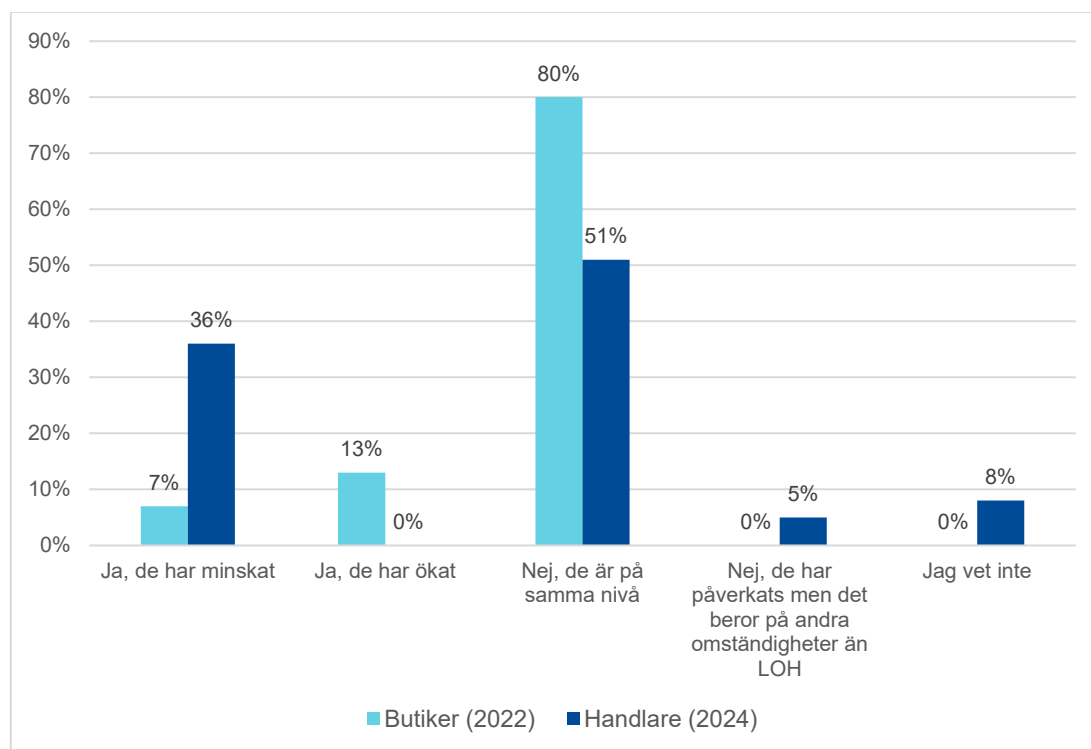
Totalt inkom 173 respondenter med svar på handlarenkätens frågor om handel med lokala livsmedelsprodukter (figur 4). Lite mer än hälften av respondenterna har uppgett att den lokala livsmedelshandeln legat kvar på samma nivåer som innan LOH trädde i kraft medan 36 procent svarat att inköpen minskat. En mindre andel respondenter har svarat att deras inköp visserligen påverkats men att detta beror på andra omständigheter än LOH eller att de inte vet hur deras lokala livsmedels-handel påverkats.

Som nämnts ovan genomförde även Konkurrensverket en undersökning sommaren 2022 i vilken 15 dagligvarubutiker svarade. Med hänsyn till att det var väldigt få respondenter är det svårt att dra några generella slutsatser av svaren. Det kan dock noteras att respondenterna var något mer positiva 2022 än 2024. Vad gäller LOH:s eventuella påverkan uppgav en respondent att den lokala livsmedelshandeln minskat sedan LOH:s ikraftträdande. Två respondenter uppgav, tvärtom, att deras lokala livsmedelshandel ökat sedan ikraftträdandet. Enligt resterande tolv låg den lokala livsmedelshandeln kvar på samma nivåer som innan.¹⁷ Övriga synpunkter som lyftes fram var i huvudsak att det är viktigt att handla med lokala livsmedel men att LOH är en krånglig lag. Det framkom också uttryckligen önskemål om enklare regelverk och mer vägledning. Nedan görs en jämförelse mellan svaren till de två handlarundersökningarna.

¹⁶ Frågan löd "Vilken butikskedja tillhör din butik?".

¹⁷ I 2022 års undersökning gjordes ingen distinktion mellan om den lokala livsmedelshandeln legat kvar på samma nivåer som innan LOH:s ikraftträdande eller om den visserligen påverkats, men på grund av andra omständigheter än LOH.

Figur 4 Om och hur köparnas lokala inköp påverkats av LOH:s ikraftträdande, telefonundersökningen 2022 och handlarenkäten 2024¹⁸

Källa: Konkurrensverkets ärenden med dnr 485/2022 och 801/2024.

Not: De två sista svarsalternativen, "Nej, de har påverkats men det beror på andra omständigheter än LOH" och "Jag vet inte", introducerades vid handlarenkäten 2024. Vid sortering av svar utifrån vilken dagligvaruaktör handlarna är anslutna till uppstår liksom innan marginellt avvikande svarstrender jämfört med andelarna ovan. Med hänsyn till den låga svarsfrekvensen är dessa skillnader inte statistiskt signifikanta.

Vad gäller fritextsvar har dessa hämtats in från den avslutande frågan där respondenterna haft möjlighet att lämna övriga synpunkter. Detta beror på att andra fritextfrågor som Konkurrensverket ställde i enkäten snarare handlade om LOH än om handel med lokala livsmedelsprodukter. Enligt fritextsvaren upplever ett 30-tal handlare att stora leverantörer skyddas mot små köpare eftersom LOH inte uttryckligen tar hänsyn till styrkeförhållandet mellan parterna. Några handlare har uppgett att detta har påverkat den lokala livsmedelshandeln negativt eftersom det blivit mer riskabelt att ta in mindre, lokala leverantörer jämfört med större leverantörer. En handfull handlare har uppgett att de är positivt inställda till LOH eller att de får information om handel med lokala livsmedelsprodukter från dagligvaruaktören de är anslutna till.

¹⁸ Frågan löd "Har dina lokala inköp påverkats av LOH?".

3 Slutsatser

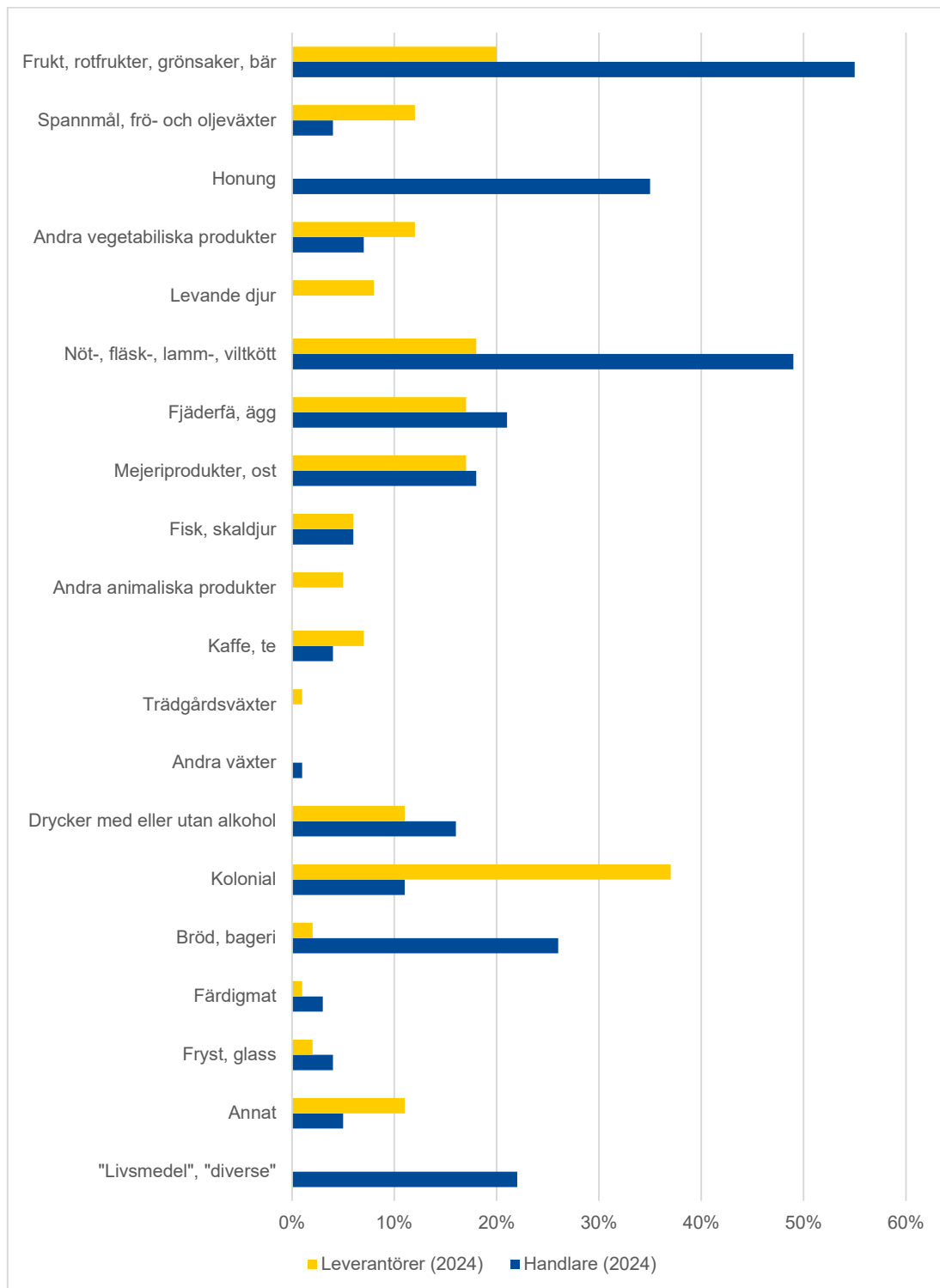
Konkurrensverket konstaterar att de undersökningar som gjorts inte ger stöd för att LOH skulle gett upphov till en minskad försäljning av livsmedel från lokala och småskaliga producenter till dagligvaruhandeln. Utifrån de svar som leverantörerna har lämnat går det inte att utläsa att LOH haft några negativa effekter på handeln med lokala livsmedelsprodukter över huvud taget, medan knappt fyra av tio livsmedelshandlare 2024 uppgett att köp av lokala livsmedelsprodukter minskat till följd av LOH. Jämfört med telefonundersökningen 2022 ger 2024 års handlarenkät således starkare indikationer på att LOH kan ha påverkat benägenheten att handla med lokala livsmedel negativt. Svarsfrekvensen till samtliga undersökningar har dock varit låg och det står inte klart att de svar som inhämtats är representativa för handlare respektive leverantörer som grupp.

I sammanhanget ska det framhållas att handlare uttryckt att det är viktigt att handla med lokala livsmedelsprodukter och att de vill främja sådan handel. Trots handlarnas vilja att köpa lokala produkter har dock flera handlare uttryckt att det finns hinder i anslutning till LOH. Främst handlar det om en upplevd otydlighet i hur LOH ska tolkas och tillämpas och att LOH upplevs skydda större leverantörer gentemot mindre köpare på bekostnad av mindre, lokala leverantörer. Regeringen lyfte som tidigare nämnt redan i förarbetena att en konsekvens av LOH skulle kunna bli att köpare bland annat kunde komma att behöva ta större affärsrisker i förhållande till den lokala livsmedelshandeln. Problematiken är således inte okänd för lagstiftaren. Konkurrensverket har heller inte fått in några tips om förekomsten av otillbörliga handelsmetoder inom den lokala livsmedelshandeln.

Konkurrensverkets övergripande slutsats är att resultatet av undersökningen inte ger stöd för att LOH påverkat den lokala handeln av livsmedel mellan lokala producenter och lokala handlare i någon större utsträckning. I denna bedömning har Konkurrensverket även vägt in att svenskproducerat inte varit den starkaste konsumenttrenden de senaste åren vilket rimligen fått effekt på konsumentefterfrågan på lokalt producerade produkter. Möjligen har den ekonomiska situationen och omvärldsläget också påverkat den lokala livsmedelshandeln ytterligare i och med hög inflation och ökade kostnader i produktions- och leverantörsled, men det är ingenting som Konkurrensverket granskat närmare i denna analys.

Bilaga

Figur 5 Sektorer i jordbruks- och livsmedelsbranschen som leverantörer respektive handlare är verksamma inom, leverantörsenkäten 2024 och handlarenkäten 2024

Källa: Konkurrensverkets ärenden med dnr 312/2024 och 801/2024.

Not: Svaren är avrundade till närmaste heltal i procent.

Tabell 2 Sektorer i jordbruks- och livsmedelsbranschen som leverantörer respektive handlare är verksamma inom, leverantörsenkäten 2024 och handlarenkäten 2024

Typ av vara	Leverantörer	Handlare
Frukt, rotfrukter, grönsaker, bär	17	60
Spannmål, frö- och oljeväxter	10	4
Honung	1	38
Andra vegetabiliska produkter	10	8
Levande djur	7	0
Nöt-, fläsk-, lamm-, viltkött	15	54
Fjäderfä, ägg	14	23
Mejeriprodukter, ost	14	20
Fisk, skaldjur	5	7
Andra animaliska produkter	4	0
Kaffe, te	6	4
Trädgårdsväxter	1	0
Andra växter	0	1
Drycker med eller utan alkohol	9	18
Kolonial	31	12
Bröd, bageri	2	29
Färdigmat	1	3
Fryst, glass	2	4
Annat	9	6
"Livsmedel", "diverse" osv.	0	24

Källa: Konkurrensverkets ärenden med dnr 312/2024 och 801/2024.

Ringvägen 100
118 60 Stockholm
08-700 16 00
konkurrensverket@kkv.se

www.konkurrensverket.se